
Informert samtykke

BOKOVERSIKT

Den direkte bakgrunnen for denne boken er at BMJ i 1997 publiserte to artikler der forfatterne, av forståelige grunner, ikke hadde oppfylt kravet om å innhente informert samtykke fra forsøkspersonene. Len Doyal, "the five star ethicist", og Jeff S. Tobias, "the clinician at the coalface", ble bedt om å skrive hver sin kommentar om hvorvidt tidsskrifter i det hele tatt bør publisere forskningsresultater der pasientene ikke hadde gitt fullt informert samtykke. Det ble to forskjellige konklusjoner og utløste en lang debatt i brevspalten.

Forhistorien går lenger tilbake. De grusomme eksperimentene i tyske konsentrasjonsleire dannet bakgrunnen for Nürnbergkoden fra 1947 og senere Helsinkideklarasjonen fra 1964, sist revidert i 2000. Man ønsket å forhindre noe slikt i å kunne skje igjen. Medisinske prosjekter var derfor lenge nærmest per definisjon etisk høyverdige. Det tok mange år før denne troen på egen fortreffelighet ble angrepet. I 1966 kom det en artikkel om etikk og klinisk forskning i *New England Journal of Medicine* (1) og i 1967 en bok *Human guinea pigs* (2). Begge viste, med tallrike eksempler, ikke minst fra universitetssykehus, at den etiske standarden slett ikke var slik vi naivt hadde trodd. Ny debatt fulgte.

I dag har vi etiske komiteer i sykehus og helseregioner. I tillegg til Helsinkideklarasjonen har National Institutes of Health i USA og Den europeiske union utformet hver sine grunnregler, men kan de samme reglene brukes på prosjekter i fattige land i Afrika?

I denne boken diskuteres bare ett element av de etiske kravene vi stiller til forskning på mennesker: det informerte samtykke. Hvor absolutt er det? Kan vi akseptere unntak, og i tilfelle når? Hvilken politikk skal de medisinske tidsskriftene føre med hensyn til publisering? Dette er ikke det rette stedet å utdype disse spørsmålene, som i boken drøftes av en rekke autoriteter på medisinsk etikk og klinisk og eksperimentell forskning.

Boken fortjener å bli lest av alle som driver med forskning på mennesker, alle som er opptatt av medisinsk etikk og av tidsskriftredaktører. Egentlig vil alle leger, annet helsepersonell og legfolk for den saks skyld, ha noe å lære av den. Samtykke til en undersøkelse eller behandling er en del av all medisinsk virksomhet, enten det dreier seg om forskning eller vanlig praksis. Det gis ikke entydig svar på noen av spørsmålene ("life is full of inevitable contradictions" som Richard Smith uttrykker det), men problemene synliggjøres.

Kritikken av medisinsk forskning og praksis begynte ikke med Nürnbergprosessen i 1948. Redaktørene kunne like gjerne ha gått tilbake til replikkvekslingen i Bernard Shaws skuespill *The doctor's dilemma* fra 1906:

”Ridgeon: Well, it’s always the patient who has to take the chance when an experiment is necessary. And we can find out nothing without experiment.

Sir Patrick: What did you find out from Jane’s case?

Ridgeon: I found out that the inoculation that ought to cure sometimes kills.”

PerBergsjø

Snarøya

LITTERATUR

1. Beecher HK. Ethics and clinical research. N Engl J Med 1966; 274: 1354 – 60.
 2. Pappworth MH. Human guinea pigs. Experimentation in man. London: Routledge & Kegan Paul, 1967.
-

Publisert: 10. mai 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. september 2026.